

ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ, ЩО БЕРУТЬ УЧАСТЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

БУДЗИК Богдан Васильович - здобувач кафедри адміністративного права і процесу, фінансового права, інформаційного права Приватного вищого навчального закладу «Львівський університет бізнесу та права»

DOI:10.32782/NP.2019.4.28

УДК 342.565.4

В статті розглянуті наукові і нормативно-правові підходи к определению понятия «субъект административного судопроизводства», изучено классификацию субъектов в административном судопроизводстве. Правовой статус субъектов административного судопроизводства зависит непосредственно от его законодательного определения, но его реализация связана с активной или пассивной формами выполнения функций сторон и других процессуальных участников судебного рассмотрения дел. Отмечено, что участники административного процесса по предписаниям КАС Украины в зависимости от их заинтересованности делятся на лиц, участвующих в деле (стороны, третьи лица, представители сторон и третьих лиц) и других участников (свидетель, эксперт, специалист и др.).

Ключевые слова: административное судопроизводство, суды, принципы, субъекты, цели, задачи, защита прав.

Постановка проблеми

Теорія та практика адміністративного судочинства надають особливого значення важливому елементу структури адміністративно-процесуальних відносин – суб'єктам, які згідно із Законом мають статус учасників судового процесу. Відношення суб'єктів до розгляду судових справ в порядку адміністративного судочинства обумовлено досягненням правового результату, мети, яка передбачена правовою нормою. Отже правовий статус суб'єктів адміністративного судочинства залежить безпосередньо від його за-

конодавчого визначення, але його реалізація пов'язана із активною чи пасивною формами виконання функцій сторін, та інших процесуальних учасників судового розгляду справ [1, с. 2].

Стан дослідження проблеми

Наукові роботи вітчизняних вчених з проблем адміністративного судочинства, можна об'єднати у декілька груп. Перша стосується забезпечення прав, свобод і законних інтересів осіб, які беруть участь в адміністративній справі: Вовк П.В., Кобилянський К.М., Сіліч І.І.; друга – правового статусу суб'єктів адміністративного судочинства: Бачун О.В., Діткевич І.І., зокрема сторін: Бевзенко В.М., Котенко В.М., Пуданс-Шушлебін К.Ю.; третя – специфіки процесуального становища окремих учасників адміністративного процесу, зокрема прокурора: Анпілогов О.В., Іщук О.С.; представника: Будзан Л.Д., Заяць В.С.; четверта – суду як суб'єкта доказування в адміністративному судочинстві: Гордєєв В.В., Дубенко О.М. Попри існування значної кількості наукових доробок, присвячених правовому статусу учасників правовідносин у сфері адміністративного судочинства, варто відзначити недостатність комплексних досліджень узагальненого поняття «суб'єкт адміністративного судочинства» та пов'язаного з ним поняття «класифікація суб'єктів в адміністративному судочинстві», що поставлено за мету цієї статті [2, с. 68].

Виклад основного матеріалу

У загальнотеоретичному значенні суб'єкт адміністративного судочинства постає як юридична абстракція, що визначає правове положення особи у відносинах з приводу захисту її прав, свобод та інтересів засобами адміністративного судочинства. У конкретно-юридичному значенні суб'єкт адміністративного судочинства постає індивідуалізованою особою – носієм прав та обов'язків у адміністративних процесуальних відносинах з приводу відправлення правосуддя адміністративними судами [1, с. 10].

Категорія «суб'єкт адміністративного судочинства» охоплює дві складові – правову здатність набуття статусу та адміністративну правосуб'єктність, якою конкретизовано правовий статус суб'єкта. Категорія «суб'єкт» є ширшою за змістом, ніж категорія «учасник» у адміністративному судочинстві. Застосування широкого підходу до категорії «суб'єкт адміністративного судочинства» надає підставу зазначити, що таким суб'єктом можна визначити будь-яку фізичну чи юридичну особу. Разом з тим, для того, щоб така особа реалізувала конституційне право звернення до адміністративного суду за захистом своїх порушених прав, свобод, законних інтересів, вона повинна мати правові можливості, які відтворюються через адміністративну процесуальну правоздатність [2, с. 10].

Як слушно зазначає О.В. Бачун: «Наділення суб'єктів процесуальними правами та обов'язками означає, що законодавець встановив конкретне місце кожного суб'єкта в адміністративному судочинстві, завдяки чому саме судочинство набуває упорядкованого, послідовного характеру» [1, с. 3].

Але, перш за все, слід зауважити, що термін «суб'єкт» в основному законі з адміністративного судочинства вживається законодавцем лише відносно органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їхніх посадових чи службових осіб, інших осіб при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень (п. 7 ст. 3 КАС України), без роз'яснення сутності цього терміну. В цілому, особи, залучені до сфери адміністративного судочинства, іменуються учасниками адміністративного процесу

(гл. 5 КАС України). І необхідно наголосити, що більшість вчених, оперуючи поняттями «суб'єкт» і «учасник» адміністративного судочинства, отожднює їх.

Зазвичай, поняття «суб'єкт» (процесу, провадження, правовідносин, судочинства) розкривається через лексему «учасник» (наприклад, суб'єкт пізнання в будь-якому процесі – це складна соціально-організована система, яка в якості своїх компонентів включає різних осіб (органи, окремі особи), що виступають носіями інформації щодо того чи іншого факту, події або здійснюють у передбаченому законом порядку її придбання і перетворення в достовірне знання (докази) з метою вирішення завдань адміністративного провадження) і, навпаки, «учасник» – через «суб'єкт» (наприклад, учасники процесу – це суб'єкти з особливою спеціальною процесуальною правоздатністю, яка визнається державою у спеціальному порядку [3, с. 110]).

Учасники адміністративного процесу за приписами КАС України залежно від їхньої заінтересованості поділяються на осіб, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін і третіх осіб) та інших учасників (свідок, експерт, спеціаліст та ін.).

Слід зазначити, що етимологічне значення слова «суб'єкт» полягає в тому, що воно означає істоту, здатну до пізнання навколишнього світу, об'єктивної дійсності й до цілеспрямованої діяльності; особу, якій належить активна роль у певному процесі [4, с. 879], а «учасник» – означає того, хто бере участь у чому-небудь, входить до складу групи осіб [4, с. 991]. Тобто останній розглядається в певній системі, поряд з іншими – у конкретній справі, навіть епізодично.

Окремі вчені ці поняття розрізняють. Наприклад, О. В. Кузьменко вважає, що суб'єкт процесу (провадження) – це потенційний учасник адміністративно-процесуальних відносин, тобто той, хто має можливість у майбутньому стати учасником провадження, а учасник процесу (провадження) – це вже реалі на сторона адміністративно-процесуальних відносин. Це стосується і співвідношення понять «суб'єкт адміністративного процесу» і «суб'єкт адміністративно-процесуальних відносин» [5, с. 38].

Так, наприклад, присвятивши дисертаційну роботу категорії «суб'єкт адміністра-

тивного судочинства», О.В. Бачун (2010 р.) «розглянув види суб'єктів адміністративного судочинства та здійснив їх класифікацію; встановив сутність і зміст понять «правоздатність» і «дієздатність» відносно суб'єктів адміністративного судочинства, визначив елементи правоздатності; особливості правового статусу суб'єктів приватного і публічного права в адміністративному судочинстві; систематизував умови набуття суб'єктами правового статусу в адміністративному судочинстві; охарактеризував процесуальні форми реалізації правового статусу суб'єктами адміністративного судочинства та виділив їх особливості; визначив напрямки удосконалення правового статусу суб'єктів адміністративного судочинства» [1, с. 18].

Суб'єктом адміністративного судочинства автор визнає «особу, що є носієм прав та обов'язків в адміністративних процесуальних відносинах з приводу відправлення правосуддя адміністративними судами і здатна їх у цих відносинах реалізувати». При цьому дослідник доводить, що «особливості правового статусу суб'єктів приватного і публічного права в адміністративному судочинстві проявляються у диференціації складу елементів статусу». Слушними видаються думки автора про те, що «особливості правового статусу кожного суб'єкта адміністративного судочинства позначаються на процесуальних формах реалізації і обумовлені різницею у функціональному призначенні того чи іншого суб'єкта у судовому адміністративному процесі, а також реалізацією конституційного права на звернення до суду» [2, с. 68].

Існують й інші види класифікації таких суб'єктів. Так, В. Д. Сорокін поділяє суб'єкти адміністративного судочинства на дві групи: 1) індивідуальні (громадяни, іноземні громадяни, особи без громадянства); 2) колективні – органи виконавчої влади, підприємства, установи та організації, громадські об'єднання, державні та муніципальні служби [6, с. 174]. Такий поділ, на нашу думку, є надто спрощеним.

В. К. Колпаков серед масиву учасників адміністративного процесу пропонує виділяти п'ять груп, а саме: 1) громадяни; 2) виконавчо-розпорядчі органи та структурні частини їх апарату; 3) об'єднання громадян і їх органи та органи самоорганізації населен-

ня; 4) державні службовці та посадові особи, наділені адміністративно-процесуальними нормами певними правами та обов'язками; 5) інші державні органи та їх посадові особи [7, с. 275]. Запропонована класифікація все ж недостатньо повно відтіняє функціональні повноваження, правовий статус та роль окремих учасників адміністративного процесу. Крім того, не надто логічно відмежовувати виконавчо-розпорядчі органи та структурні частини їх апарату від державних службовців цього ж апарату.

Власне бачення системи суб'єктів адміністративного судочинства наводить М. М. Тищенко. Він ділить суб'єктів адміністративного процесу на організаторів та учасників адміністративного провадження. У свою чергу, учасників він поділяє на лідируючих суб'єктів, зацікавлених осіб та осіб, що сприяють розгляду справи [8, с. 352]. На наш погляд, така класифікація також досить логічна.

Ми погоджуємося з думкою С.Т. Гончарука, що узагальнюючи вищезазначене, систему суб'єктів адміністративного судочинства, можна об'єднати у три групи [9, с.40]: суб'єкти здійснення адміністративного процесу (лідируючі, провідні); суб'єкти, що мають особистий інтерес; суб'єкти, що сприяють досягненню мети адміністративного процесу.

До групи суб'єктів здійснення адміністративного судочинства (лідируючих суб'єктів) зазвичай відносять органи виконавчої влади та їх посадові особи, суди, а також інші державні формування та органи місцевого самоврядування, наділені владними повноваженнями щодо ведення адміністративних справ, пов'язаного з їх розглядом та вирішенням. Ця група суб'єктів відіграє визначальну роль у здійсненні того чи іншого адміністративного провадження [9, с. 40].

До суб'єктів, що мають особистий інтерес, а також інших зацікавлених осіб належать, зокрема, сторони провадження, у тому числі заявники, позивачі, відповідачі, потерпілі, правопорушники, треті особи, а також їх представники тощо. Ними можуть бути як індивідуальні, так і колективні суб'єкти, фізичні та юридичні особи. Серед них особливе місце посідають громадяни.

До категорії осіб, що сприяють розгляду певної адміністративної справи в адміністра-

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто наукові і нормативно-правові підходи до визначення поняття «суб'єкт адміністративного судочинства», вивчено класифікацію суб'єктів в адміністративному судочинстві. Правовий статус суб'єктів адміністративного судочинства залежить безпосередньо від його законодавчого визначення, але його реалізація пов'язана із активною чи пасивною формами виконання функцій сторін, та інших процесуальних учасників судового розгляду справ. Наголошено, що учасники адміністративного процесу за принципами КАС України залежно від їхньої заінтересованості поділяються на осіб, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін і третіх осіб) та інших учасників (свідок, експерт, спеціаліст та ін.).

Ключові слова: адміністративне судочинство, суди, принципи, суб'єкти, мета, завдання, захист прав.

SUMMARY

The article deals with the scientific and regulatory approaches to the definition of «subject of administrative justice», the classification of subjects in administrative legal proceedings was studied. The legal status of the subjects of administrative legal proceedings depends directly on its legislative definition, but its implementation is connected with active or passive forms of execution of the functions of the parties, and other procedural participants in court proceedings. It is stressed that the participants in the administrative process according to the requirements of the CAS Ukraine, depending on their interest, are divided on the persons involved in the case (parties, third parties, representatives of the parties and third parties) and other participants (witness, expert, specialist, etc.).

Key words: administrative justice, courts, principles, subjects, purpose, tasks, protection of rights.

тивному процесі (судочинстві) здебільшого належать представники органів публічної влади, представники суспільних (громадських) інтересів, експерти, спеціалісти, перекладачі, свідки, поняті і т. ін. Такі особи не повинні мати особистої зацікавленості у справі.

Висновки

Отже, адміністративне судочинство характеризується широким колом різноманітних суб'єктів – учасників адміністративно-процесуальних відносин. Систему суб'єктів адміністративного судочинства, можна об'єднати у три групи: суб'єкти здійснення адміністративного процесу (судочинства) – (лідуючі, провідні); суб'єкти, що мають особистий інтерес; суб'єкти, що сприяють досягненню мети адміністративного процесу. Сторонами у справі, як правило, виступають заявники (особи, що подали заяву) та відповідачі (особи, щодо яких пред'явлені претензії та щодо яких здійснюється розгляд справи).

Література

1. Бачун О. В. Правовий статус суб'єктів адміністративного судочинства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук.: спец. 12.00.07. «Адміністративне право та

процес; фінансове право; інформаційне право». К.: Ін-т. зак-ва ВРУ, 2010. 22 с.

2. Романченко Є.Ю. Суб'єкти процесуальних функцій в адміністративному судочинстві України. Наше право. № 13. 2013. С. 67–71.

3. Барабаш Т. М. Категорія «суб'єкт» у кримінальному процесі України. Наукові записки Інституту законодавства ВРУ. 2012. № 3. С. 110–114.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.

5. Кузьменко О. В., Гуржій Т.О. Адміністративно-процесуальне право України: підручник. К.: Атіка, 2007. 416 с.

6. Сорокин В. Д. Избранные труды. СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. 1086 с.

7. Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко [та ін.]; 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2013. 872 с.

8. Тищенко Н. М. Адміністративно-процесуальний статус громадянина України: проблеми теорії и пути его совершенствования. Харьков: Право, 2005. 268 с.

9. Гончарук С. Т. Адміністративний процес: навч. посіб. К.: НАУ, 2012. 184 с.